

Sisekaitseakadeemia

Politsei- ja Piirivalvekolledž

Andres Popp

VAHETU SUNNI RAKENDAMISEST LÄÄNE PREFEKTUURI
PÄRNU POLITSEI JAOSKONNA NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja:

Leho Tummeleht, BA

Tallinn 2011

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Sisekaitseakadeemia Politsei- ja piirivalvekolledž	Kuu ja aasta: Mai 2011
Töö pealkiri: Vahtu sunni rakendamisest Lääne Prefektuur Pärnu Politseijaoskonna näitel	
Töö autor: Andres Popp	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas Allkiri:
<p>Lühikokkuvõte: Töö koosneb 37 leheküljest. Töö koostamisel on lähtutud Sisekaitseakadeemia „Üliõpilastööde koostamise ja vormistamise juhendist“ kinnitatud rektori 01.11.2010 käskkirjaga nr.6.1-5/363.</p> <p>Uurimistö eesmärgiks on välja selgitada, milliseid teadmisi ja oskusi omavad Lääne Prefektuuri Pärnu politseijaoskonna patrullteenistuses töötavad politseiametnikud ning kas nad oskavad rakendada vahetu sundi vastavalt kehtivale korrale ja kas läbitud koolitused on olnud vahetu sunni rakendamisel efektiivsed.</p> <p>Eesmärgist lähtuvalt on töös püstitatud uurimisküsimused: 1) Kas Lääne Prefektuuri Pärnu politseijaoskonna patrullpolitseinikel on teadlikud ja oskavad rakendada vahetu sundi oma töös; 2) Kas Lääne Prefektuuri Pärnu politseijaoskonna patrullpolitseinike täiendkoolitus on piisav vahetu sunni tulemuslikuks ja õiguspäraseks rakendamiseks.</p> <p>Uurimismeetodina kasutas autor uurimisküsimuste kontrollimiseks juhtumi analüüsi ja kvalitatiivset analüüsi võimaldavat intervjuud, mille käigus intervjueriti 11 Lääne Prefektuuri Pärnu politseijaoskonna politseiametnikku.</p> <p>Uurimistö käigus said autori mõlemad küsimused vastused. Intervjuerimisel saadud vastuste põhjal on autor teinud ettepanekuid väljaõppe tõhustamiseks.</p>	
Võtmesõnad: Vahtu sund, politseiametnik, erivahendid, koolitus	
Võõrkeelsed võtmesõnad: Direct coercion, police officer , special equipment, training	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor:	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja:	Allkiri

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	3
SISSEJUHATUS	5
1 VAHETU SUND	7
1.1 Vahetu sund ja lubatavus	7
1.2 Vahetu sunni eest hoiatamine ja proportsionaalsus	9
1.3 Abi andmise kohustus	10
2 VAHETU SUNNI VAHENDID JA KASUTAMINE	12
2.1 Füüsiline jõud, erivahendid ja teenistusrelvad	12
2.2 Käeraudade, jalaraudade või sidumisvahendite kasutamine	13
2.3 Tulirelva kasutamine	14
3 ERIETTEVALMISTUS	16
3.1 Politseiametniku eriettevalmistus politseiõppel	16
3.2 Politseiametniku täiendkoolitus Lääne Prefektuuri Pärnu politseijaoskonnas	18
4 EMPIIRILINE UURING	21
4.1. Esimese juhtumi analüüs	21
4.2 Teise juhtumi analüüs	22
4.3 Kokkuvõte	24
4.4 Intervjuu valim ja analüüs	25
4.5 Ettepanekud	31
KOKKUVÕTE	33
SUMMARY	34
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	35

LISAD.....	37
Lisa 1.....	37
Intervjuu küsimused.....	37

SISSEJUHATUS

„Kõikumatus usus ja vankumatus tahtes kindlustada ja arendada riiki, mis on loodud Eesti rahva riikliku enesemääramise kustumatul õigusel ja välja kuulutatud 1918. aasta 24. veebruaril, mis on rajatud vabadusele, õiglusele ja õigusele, mis on kaitseks sisemisele ja välisele rahule ning pandiks praegustele ja tulevastele põlvetele nende ühiskondlikus edus ja üldises kasus, mis peab tagama eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise läbi aegade.“
(Eesti Vabariigi Põhiseadus)

Eesti Vabariigi Põhiseaduse preambulas on kirjas, et Eesti riik on rajatud vabadusele, õiglusele ja õigusele. See tähendab, et politsei rakendades oma igapäevases töös vahetut sundi, peab arvestama inimeste õigustega vabadusele, õiglusele ja õigusele.

Olukorras, kus riik on andnud politseile jõumonoopoli, siis on väga tähtis, et rakendades vahetut sundi, tehtaks seda arvestades inimeste põhiseaduslikke ning muid seadustes tulenevaid õigusi.

Alati, kui rakendatakse vahetut sundi, siis riivatakse tugevalt inimeste põhiõigusi, piiratakse nende vabadust, kasutatakse nende suhtes füüsilist jõudu, erivahendit või relva. Politseisüsteemis on esinenud korduvalt juhtumeid, kus politseiametnikud on vahetu sunni rakendamisel ületanud sunni kasutamise proportsionaalsuse printsiipi. See tähendab, et politseiametnikud on pannud toime võimulialduse ametiülesandeid täites, kasutades selleks relva, erivahendit või füüsilist jõudu. Igasugused politseipoolsed jõukasutamise väärjuhtumid on politsei mainele ja usaldusväarsusele elanikkonna hulgas negatiivsed ning mõjuvad halvasti politsei mainele avaliku korra ja julgeoleku tagajatena.

Uurimistöö eesmärgiks on anda ülevaade, kuidas hindavad Lääne Prefektuuri Pärnu politseijaoskonna patrullpolitseinikud oma teadmisi ja oskusi vahetu sunni rakendamisel.

Uurimistöö on aktuaalne, kuna Politsei ja piirivalve seadus on kehtinud hetkel natukene üle aasta ja teema vahetu sunni rakendamisest on uudne. Uuring selgitab, kuidas hindavad politseiametnikud oma teadmisi vahetu sunni rakendamisest ning kas oleks vajalik üle vaadata seni kasutuses olev koolitus või seda täiendada.

Eesmärgi saavutamiseks on lõputöö raames püstitatud järgmised ülesanded:

- 1) Anda ülevaade vahetu sunni rakendamise teoreetilistest alustest;
- 2) Analüüsida vahetu sunni rakendamise juhtumeid Pärnu politseijaoskonnas;
- 3) Koostada ja viia läbi intervjuud teenistuses vahetut sundi rakendavate politseiametnike seas ning nende poolt läbitud koolituste tõhususest;
- 4) Analüüsida saadud tulemusi vahetu sunni rakendamisest ja koolitusvajadustest.

Eesmärgist lähtuvalt on töös püstitatud uurimisküsimused: kas Lääne Prefektuuri Pärnu politseijaoskonna politseiametnikud on teadlikud ja oskavad rakendada vahetut sundi oma töös; kas Lääne Prefektuuri Pärnu politseijaoskonna politseiametnike täiendkoolitus on piisav vahetu sunni tulemuslikuks ja õiguspäraseks rakendamiseks ?

Lõputöö empiirilise osa tulemused annavad ülevaate, kuidas hindavad politseiametnikud teadmisi vahetust sunnist ning oma oskusi rakendada vahetut sundi. Lõputöö tulemusena saab teha järeldusi ametiasutuses oleva täiendkoolituse kvaliteedist ja otstarbekusest ning kas olemasolev süsteem tagab politseiametnikele piisavad teadmised, et rakendada vahetut sundi tulemuslikult ja õiguspäraselt.

1 VAHETU SUND

1.1 Vahetu sund ja lubatavus

Vahetut sundi tuleb mõista kui politseiametniku poolt jõukasutamist soovitud eesmärgi saavutamiseks. See võib olla seotud õigusrikkumise kõrvaldamise, tõkestamise või ohutõrjumisega. Igasugune jõuline sekkumine riivab oluliselt inimese põhiõigusi ja vabadusi. See eeldab sel juhul eesmärgipärasust ja teisele osapoolle ülemäärase kahju tekitamisest hoidumist. Mõista tuleb seda kui proportsionaalset sekkumist ohu tõrjumisel. Politseiametnik valib juhtumi lahendamisel sobiva meetme, mis sunniks teist osapoolt loobuma oma õigusvastasest käitumisest. Näiteks, et korrale kutsuda avalikus kohas alkoholi tarbivat isikut ei ole kindlasti otstarbekas ega proportsionaalne kasutada selleks füüsilist jõudu või relva. Kui teine pool ei ole ikkagi jätkuvalt koostööaldis ning jätkab õigusvastast käitumist siis liigutakse sunnivahendite hierarhiast järgmisele astmele, milleks on ettekirjutuse tegemine ning kiiretel ja edasi lükkamatutel juhtudel antakse sel juhul suuline korraldus. Sellise korralduse mõte on anda inimesele võimalus lõpetada õigusvastane käitumine. Peale ettekirjutuse, mis on üldmeede, on politseil võimalus rakendada ka erimeetmeid, et sundida õigusrikkujat käituma soovitud viisil. Sellisteks erimeetmeteks võivad olla näiteks sundtoomine, isiku kinnipidamine ja isiku valdusesse sisenemine.

Sunni rakendamisele on omane, et enne sunni rakendamist isikut hoiatatakse ning antakse talle viimane võimalus täita antud korraldusi. Kui isik korraldusi ei täida, siis järgneb sunni kohaldamine. Erandjuhtudel on sunni rakendamine lubatud ka ilma eelneva hoiatamiseta. Politsei ja piirivalve seaduse § 26 toob ära vahetu sunni mõiste. Vahetu sund on käesoleva seaduse tähenduses füüsilise isiku (edaspidi *isik*), looma või asja mõjutamine füüsilise jõuga, erivahendiga või relvaga. (Politsei ja piirivalve seadus 01.01.2010)

Vastavalt Politsei ja piirivalve seaduse § 30 on vahetu sunni kohaldamise õigus ainupädevusena politseiametnikul. Käesoleva seaduse § 34 mõistes on politseiametnik politseiasutuses, Kaitsepolitseiametis või sisekaitselises rakenduskõrgkoolis politseiametniku ametikohal teenistuses olev isik.

„Seega on üldpõhimõtte see, et vahetut sundi võib kohaldada üksnes see isik, kes on teenistuses politseiametniku ametikohal, s.t siia alla ei kuulu isikud, kes töötavad politseiasutuses ametikohal, millel töötamine on avaliku teenistuse üldliik. Erandit sellest võib teha üksnes seadusega – nii on nt väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduse § 19² alusel migratsioonijärelevalveametnikule antud õigus kasutada füüsilist jõudu, käeraudu, sidumisvahendit, erivahendeid ja gaasirelva politsei ja piirivalve seaduses sätestatud alustel ja korras“. (Laaring, Künnapu, Heinsoo ja Mikiver)

Vahetu sunni kohaldamiseks eeldused annab Politsei ja piirivalve seadus § 30 lg 2, et politseiametnik võib kohaldada vahetut sundi juhul, kui isikule kehtiva haldusaktiga ohu tõrjumiseks või korrariikkumise kõrvaldamiseks pandud kohustuse täitmise tagamine muu haldussunnivahendiga ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik

„Vahetu sunni kohaldamise eeldus on üldjuhul kehtiva haldusakti olemasolu, mis on suunatud ohu tõrjumisele või korrariikkumise kõrvaldamisele ning kohustuse täitmise tagamine muu haldussunni vahendiga ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik. Nimetatud eeldus tähendab, et kohustust ei ole võimalik sundtäita asendustäitmise või sunniraha rakendamisega või need sunnivahendid ei ole piisavalt efektiivsed“. (Laaring jt)

Antud Politsei ja piirivalve seadus § 30 lg 3 annab ka meile erandi vahetu sunni kasutamisel. Nimelt on vahetut sundi lubatud rakendada ilma eelneva hoiatamiseta, kui hoiatamine ehk haldusakti andmine ei ole antud juhtumi eripäradest võimalik. Ka räägitakse relva kasutamisest ilma eelneva hoiatamiseta kui hoiatamine ei ole võimalik vahetu kõrgendatud ohu tõrjumise või korrariikkumise kõrvaldamise kiire vajaduse tõttu. Näitena võib tuua selliseid juhtumeid, kus inimese elu on ohus ning ilma kohese sekkumiseta oleks sellel traagilised tagajärjed.

Samas Politsei ja piirivalve seadus § 30 lg 4 tuuakse ära ka vahetus sunni kasutamise keelud. Keelatud on vahetut sundi kasutada ütluse, arvamuse või seletuse saamiseks. Selline keeld tuleb üldistest humanistlikest põhimõtetest ja Politsei ja piirivalve seadus § 7⁵ räägib, et isikute põhiõiguste ja muude subjektiivsete õiguste piiramine järelevalvemenetluses toimub ainult seaduse alusel. Isikut tuleb järelevalvemenetluses kohelda tema au teotamata ja inimväärikust alandamata.

Kokkuvõtteks võib öelda, et avaliku võimu tegutsemine peab olema kodaniku jaoks selge, ettenähtav ja ettearvatav (Holger Shwemer 2004:445).

1.2 Vahetu sunni eest hoiatamine ja proportsionaalsus

Politsei ja piirivalve seaduse § 31 Vahetu sunni eest hoiatamine. Politseiametnik on kohustatud hoiatama isikut, kelle suhtes või kelle valduses oleva looma või asja suhtes ta kavatses vahetut sundi kohaldada. Kuna vahetu sunniga võidakse inimese õigusi lühikese ajaga väga tugevalt riivata, siis on hoiatamine kohustuslik. Enne vahetu sunni rakendamist on ametnik kohustatud hoiatama isikut, kelle suhtes ta kavatses vahetut sundi rakendada andes nii isikule võimaluse täita politseiametniku korraldus. Hoiatus tuleb anda nii, et isikule jääb võimalus loobuda õigusvastasest käitumisest. Hoiatamine peab olema isikule ka üheselt arusaadav ning mõistetav. Praktikast mõistetakse hoiatamist kui politseiametniku poolt antud suulist korraldust. Alati on oluline rõhutada ka korralduste andmisel kehakeelt. „On kindlaks tehtud, et vastuvõetava info mõjust moodustavad sõnad vaid umbes 7%, hääle kõrgus ja toon umbes 38% ning info edastaja käitumine ja väljanägemine umbes 55%. Seega ülepoole soovitatavast mõjust on võimalik saavutada oma käitumise ja väljanägemisega, s.o. sõnadeta keelega (Pille 1994:19).

Seaduse andja on ettenäinud ka hoiatamisel kordamise vastavalt Politsei ja piirivalve seadus § 31 lg 2, mis räägib, et kui hoiatus on tehtud kirjalikult, kordab politseiametnik hoiatust suuliselt enne vahetu sunni kohaldamist. See tähendab seda, et kirjalikule hoiatamisele peab järgnema suuline hoiatus.

Rahvahulga vastu vahetu sunni kohaldamisel tuleb isikuid võimaluse korral eelnevalt hoiatada (Politsei ja piirivalve seadus § 31 lg 3). Rahvahulga hoiatamise puhul on oluline hinnata olukorda tulevikku suunatuna. Kui rahvahulka hoiatatakse, siis tuleb arvestada sellega, et isikutel oleks piisav aeg reageerida ning lahkuda vahetu sunni kohaldamise alt. Rahvahulga vastu vahetut sundi kohaldades ei pea isikuid hoiatama nende suhtes tehnilise tõkke kasutamisest (Politsei ja piirivalve seadus § 31 lg 3 teine lause), kuna need on visuaalselt nähtavad. (Laaring jt)

Seadusandaja on kirjeldanud ka Politsei ja piirivalve seadus 31 lg 4 erandeid millal hoiatamine ei ole vajalik. Sellised juhud on seotud olukordadega, kui hoiatamine ei ole enam võimalik lähtuvalt juhtumi asjaoludest. Relva kasutamine ilma eelneva hoiatuseta on lubatud ainult vahetu kõrgendatud ohu tõrjumise või korrarikkumise kõrvaldamise kiire vajaduse tõttu. Tulirelva kasutamisest hoiatamise eest rahvahulga vastu ei või loobuda.

Proportsionaalsuse mõiste tuleb Haldusmenetluse seadusest § 3 lg 2, kus on öeldud, et halduse õigusakt ja toiming peab olema kohane, vajalik ning proportsionaalne seatud eesmärgi suhtes. Proportsionaalsuse mõistmisel on olulised meetmete kohasus ja

vajalikkus. Kohane on meede siis, kui eesmärk on meetme kohaldamisega saavutatav. Kui meetme rakendamisega ei saavutata soovitud eesmärki või kahjustatakse seda ei ole meede kohane. Samuti peab meede olema vajalik. See tähendab seda, et valitud meede peab kahjustama isikut võimalikult vähe saavutamaks soovitud eesmärki. Proportsionaalsust võib mõista nii, et meetme rakendamisest saadav kasu ja tekitatav kahju on omavahel tasakaalus. Kui meetme rakendamisel tekitatav kahju on suurem kui saadav kasu ei ole meede enam proportsionaalne. Iga riigivõimu põhiõigusi riivav abinõu peab olema proportsionaalne. See tähendab sobiv seatud eesmärgi saavutamiseks; vajalik, s.o vähemalt sama mõjusaist vahendeist vabadust vähim kitsendav ja proportsionaalne kitsamas tähenduses ehk mõõdukas (Alexy 2001:38).

Nagu on vahetu sunni rakendamisel oma süsteem, on ka kasutatavate vahendite puhul astmelisuse süsteem, kus liigutakse leebemate vahendite ammendumisel jõulisemate vahendite poole. Esmaseks meetmeks saab olla füüsilise jõu kasutamine, siis erivahendite ja kui need tulemusi ei anna, siis relva kasutamine.

Vahetu sunni rakendamisel tuleb seega esmalt hinnata olukorda, kas seaduses esineb sunni rakendamise alus. Valida sunni rakendamisel meede, mille kohaldamisega oleks võimalik soovitud eesmärk saavutada ning valitud meede kahjustaks kõige vähem isikut, looma või asja. Rakendada meedet intensiivsusega, mis kahjustaks kõige vähem meetme rakendamise objekti ning arvestada asjaoluga, et meetmega saavutatav eesmärk ja meetmest isikule tekkiv kahju peavad olema tasakaalus. (Laaring jt)

1.3 Abi andmise kohustus

Vastavalt Politsei ja piirivalve seaduse § 32⁴, kui vahetu sunni kohaldamisega tekitatakse isikule kehavigastus, on politsei kohustatud tagama isikule esimesel võimalusel esmaabi andmise ning vajaduse korral kiirabi kutsumise.

Sellise kohustuse sätestamine tugineb põhimõttel, et politsei tegevus peab ohtusid tõrjuma ja ära hoidma, mitte olema uute ohtude allikas. Kehavigastuse all kõnealuse sätte tähenduses tuleks mõista eelkõige tervisekahjustusi, mis seisnevad traumaatilises seisundis (nt luumurd, haav, põrutus). Psüühiline šokk ei ole kehavigastus ning ei ole abiandmiskohustusega hõlmatud. Kohustus saab rakendada siis, kui vigastus on tekkinud vahetu sunni rakendamise tõttu ning vigastuse olemasolu peab olema politseiametnikule objektiivselt äratuntav. Abi tuleb isikule võimaldada kohe, kui asjaolud (ohu kiire tõrjumise vajadus, transpordi olemasolu jne) seda võimaldavad. (Laaring jt)

Abi osutamise tagamisel on tekkinud probleem, kus isik on keeldunud abi osutamisest. Antud juhul on selleks isikul täielik õigus, sest vastavalt Võlaõigus seaduse § 766 lõikele 3 võib patsiendi läbi vaadata ja talle tervishoiuteenust osutada üksnes tema nõusolekul. Patsient võib nõusoleku mõistliku aja jooksul pärast selle andmist tagasi võtta. Tervishoiuteenuse osutaja nõudmisel peab nõusolek või selle tagasivõtmise avaldus olema vormistatud kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis. Seoses sellega tekib politseinikul raske eetiline probleem, kus ühelt poolt on pandud kohustus abi osutada, kuid teiselt poolt on ka inimesel õigus keelduda politsei ja esmaabitöötajate poolsest abiandmisest.

2 VAHETU SUNNI VAHENDID JA KASUTAMINE

2.1 Füüsiline jõud, erivahendid ja teenistusrelvad

Politseinikuna mõistetakse füüsilise jõu kasutamisel erinevate enesekaitse ja taktikate kasutamist ning mitte otseselt käsivõitlust. Politseis kasutatavad ja õpetatavad tehnikad on tugevalt mõjutatud jujutsu erinevatest tehnikatest. Sinna kuuluvad ka veel judo-heited, valuvõtted, aikido liikumised, kick-boxing ja karate tõrjetehnikad. Lisaks veel noa, püstoli ja kumminuia kaitsetehnikad. Füüsiline jõud on sageli esmane vahetu sunni vahend, mida politseiametnikud kasutavad. Sellest tulenevalt on väga oluline, et ametnik oskaks olukordade lahendamisel kasutada vajalikke eriettevalmistuse võtteid. Kui ametnik on omandanud piisavalt heal tasemel erinevaid enesekaitsevõtteid on vähem ohtu, et ametnikud ületavad proportsionaalsuse printsiipi. „Konfliktsituatsioonis aitavad politseiametnikul õigeid lahendusi leida kõige rohkem nii varasemad kogemused analoogseid olukordi lahendades kui ka koolitused“ (Kalev, 2000:11).

Tänapäeval iseloomustab autori arvates politsei käitumist, väljaõppes ning hilisemas täiendõppes suhteliselt olematu käsivõitluse treeningu osakaal. Sellest tulenevalt on politseinikud muutumas järjest relva kesksimateks. Kasutatakse erinevate konfliktsituatsioonide lahendamiseks järjest rohkem teenistusrelvi nagu gaasirelv ja politseinui. Sellisel relva kasutamisega on lihtne ületada proportsionaalsuse printsiipi ning kasutada ülemäärast jõudu. Tahaks ära tuua ühe tuntuima ja hinnatuima enesekaitse instruktoriga ja koolitajaga Loren W. Christensen arvamus: „Mind on alati üllatanud kui vähesed politseinikud tegelevad võitluskunstidega. Enamus neist armastavad kasutada relva ja ei ütle ära võimalusest märki lasta. Aga kui tihti te olete näinud politseiametniku jäljendamas puhkeruumis vastase käelist rünnakut või kahte paarimeest kordamööda harjutamas randmeluku võtteid. Mõnikord võid sa näha algajaid akadeemias puhkepausidel harjutamas enesekaitse taktikat, aga seda ka ainult enamasti eesseisva testi tõttu. Samas kuuled sa neid entusiastlikult ütlemas, et nad tahavad täiustada oma enesekaitsetaktikat, aga see ununeb kohe, kui nad on määratud tööle (Loren W. Christensen 2008:15).

Erivahendid on Politsei ja piirivalve seaduse § 27 mõistes käerauad, jalarauad, erinevad sidumisvahendid, rahustusvahendid ja -tool, teenistusloom, tehniline tõke, sõiduki sundpeatamise vahend, veekahur, pisaravoolust, suitsu-, heli-, valgus- või muud efekti või

valuaistingut esilekutsuvad granaadid, eriotstarbeline lõhkamisseadeldis, mida ei kasutata inimese vastu, eriotstarbeline valgus- ja heliseadeldis, eriotstarbeline värvimis- ja märgistusvahend. Erivahendid on mõeldud politseile vahetu sunni rakendamisel nii iseseisvalt kui ka koos füüsilise jõuga mõju suurendamiseks või eesmärgi saavutamiseks. Selleks, et vahetut sundi tulemuslikult ja õiguspäraselt rakendada on oluline väljaõppes õpetada erinevate erivahendite kasutamist. Täiendkoolituses on käeraudadele kui erivahendi kasutamisele piisavalt rõhku pööratud, siis on teiste erivahendite väljaõppes kajastamine jäänud teenimatult väheseks. Nii oleks näiteks patrullpolitseinikele vajalik täiendkoolitustesse lülitada sõiduki sundpeatamise vahendite kasutamine.

Politsei teenistusrelvad on vastavalt Politsei ja piirivalve seaduse § 28 mõistes tulirelv, gaasirelv, pneumorelv, külmrelv ja elektrišokirelv. Relvaseaduse § 3 lõike 1 punkti 2 kohaselt on teenistusrelv relv, mis on seadusega ette nähtud avalikku võimu teostavatele valitsusasutustele, kohaliku omavalitsuse organitele ja asutustele ning kohtutele teenistusülesannete täitmise tagamiseks ning sisekaitselisele rakenduskõrgkoolile õppetöök ja vastava teenistusülesande täitmiseks. Relva kasutamine on vahetu sunni rakendamisel jõukasutamise astmestikul viimasel astmel ning kõige intensiivsem vahetu sunni vahend. Praegune täiendkoolitus hõlmab relva õppel külmrelva, gaasirelva ja tulirelva koolitust. Erinevate politsei kasutuses olevate relvade õpe on jaotatud nii eriettevalmistuskoolituse kui relvaõppe vahel.

2.2 Käeraudade, jalaraudade või sidumisvahendite kasutamine

Käeraudade, jalaraudade ja sidumisvahendite tingimused ja kasutamise õiguslikud alused määrab Politsei ja piirivalve seaduse § 32. Käeraudade, jalaraudade ja sidumisvahendite puhul on tegemist vahenditega, millistega piiratakse oluliselt inimese vabadust, seepärast on nende vahendite kasutamine täpselt reguleeritud.

Käeraudu on lubatud kasutada juhtudel kui, isikul on seaduse alusel võetud vabadus ning on alust, et ta võib rünnata teist isikut, osutada politseiametnikule või abipolitseinikule füüsilist vastupanu või kahjustada suure väärtusega varalist hüvet. Aga ka põgeneda või teda võidakse ebaseaduslikult vabastada või ennast vigastada või enese tappa. Isikuna kellelt on võetud vabadus tuleb mõista sellist isikut kelle liikumisvabadust on seaduse alusel piiratud, kas kohtu otsuseta kuni 48 tunniks või kohtu otsusel ehk siis kuriteos kahtlustatav, ehk siis väärteomenetluses kinni peetu ja politsei ja piirivalve seaduse alusel

kinni peetud isikud. Siin on jäetud politseiametnikule otsustada, millal kasutada erivahendeid. Selleks annab aluse näiteks isiku eelnev või hetke momendil olev käitumine, see tähendab kas ta on olnud agressiivne. Kas kinnipeetavad on sarnastes olukordades on üritanud põgeneda, rünnata või ennast vigastada.

Jalaraudade kasutamisel on seaduses seatud kindlad tingimused: isik peab olema kahtlustatav, süüdistatav või süüdimõistetud, kellelt on võetud vabadus esimese astme vägivaldse kuriteo toimepanemisega, mille eest võib talle karistusena mõista eluaegse vangistuse või muu kuriteo toimepanemisega, kui käeraudade kasutamine ei ole eesmärgi saavutamiseks piisav. Kuna jalaraudade kasutamine inimväärikust ja liikumisvabadust rohkem piirav vahend kui käeraud, siis on nende kasutamist täpsemalt reguleeritud. Kuid kasutamise vajadus on jäetud, sarnaselt käeraudadele, kasutaja enda otsustada vastavalt ohu hinnangule.

Kui politseiametnikul ei ole võimalust kasutada käeraudu või jalaraudu, siis on seaduseandja näinud ette võimaluse kasutada sidumisvahendit. Nende kasutamisel ei tohi see seada ohtu inimese elu, ei tekita talle kehavigastust ega põhjusta kestva füüsilist valu. Sidumisvahendite kasutamisel on ajaline faktor, mis on tund aega. Ilmselgelt on sidumisvahendil ajutine iseloom ning selle kasutamist tuleks võimalusel vältida. Ka on oluline fikseerida sidumisvahendi kasutamise alguse aeg, mis aitaks lahendada hilisemaid kaebusi politseiametnike vastu.

2.3 Tulirelva kasutamine

Tulirelva kasutamine on kõige intensiivsem vahetu sunni vahend ja seetõttu on tulirelva kasutamine ka selgelt seadusega piiritletud. Tulirelva kasutamine politsei ja piirivalve seaduse alusel on lubatud politseiametniku poolt isiku suhtes, looma suhtes ja sõiduki sundpeatamiseks. (Laaring jt)

Tulirelva kasutamise eeldusteks on kõrgendatud oht, ohu tõrjumine muu vahetu sunni vahendiga ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik või relva kasutaja peab tegema endast oleneva, et relva kasutamise eest seataks ohtu muud kaalukat hüve. Kui tulirelva kasutatakse isiku vastu, siis saab sellel olla kolm eesmärki, isiku ründamisvõimetuks muutmine, isiku vastupanuvõimetuks muutmine või isiku põgenemisvõimetuks muutmine. Ka on seadusandja kirjeldanud olukorrad mis seotud tulirelva kasutamise eest. Need on vastavalt seadusele vajadusega tõrjuda vahetu oht elule või kehalisele puutumatusle,

tõkestada vahetult eesseisva või juba asetleidva vägivaldse esimese astme kuriteo toimepanemist või sellise kuriteo toimepanemist, mille eest võib karistusena mõista eluaegse vangistuse või pidada kinni kahtlustatav, süüdistatav või süüdimõistetud või takistada tema põgenemist, kui temalt võib seaduse alusel võtta vabaduse või temalt on seaduse alusel võetud vabadus seoses esimese astme vägivaldse kuriteo toimepanemisega või kuriteo toimepanemisega, mille eest võib talle karistusena mõista eluaegse vangistuse. Seadus annab võimaluse kasutada tulirelva looma poolt tuleneva ohu tõrjumiseks, kui selleks kõik teised vahendid on ammendunud või muu vahendiga pole tõrje saavutatav.

3 ERIETTEVALMISTUS

3.1 Politseiametniku eriettevalmistus politseiõppel

Politseiteenistuse õppekava moodustab esimese astme politsei haridusest. Õppekava on õppeasutuses ja prefektuurides vastava õpikeskkonna kujundamise aluseks. Õppekava on ülesehitatud politseiametniku põhitegevustest lähtuvate moodulitena, mis jagunevad õppeaineteks. Politsei- ja piirivalvekolledžis toimuvad kontaktunnid (loengud ja praktiline töö) ning iseseisev töö. Prefektuurides toimub õppepraktika töökeskkonnas ning iseseisev töö.

Praktikaajaperioodi viimasel nädalal toimub pädevuseksam. Esimese pädevuseksamiga hinnatakse teise ja kolmanda mooduli õpiväljundeid. Teise pädevuseksamiga hinnatakse neljanda mooduli õpiväljundeid (Politseiteenistuse õppekava 04.01.2011).

Ühe osa politsei haridusest moodustab vastavalt õppekavale ka eriettevalmistus. Eriettevalmistus kuulub õppekava teise moodulisse, mille ühine nimetaja on „Korrakaitsemoodul“. Selle mooduli pikkus on vastavalt õppekavale 23 nädalat ning lõpeb praktikaga politseiasutuses. Mooduli moodustavad sellised õppeained nagu patrullimise põhialused, liiklusjärelvalve põhialused, alarmsõit, sihtsuunitlusega politseilised tegevused, otsingu- ja päästetööd ning kriisi ohjamine, infosüsteemid ja tehnilised vahendid, relvaõpe, enesekaitse ja taktika ja korrakaitse praktika. Otseselt vahetu sunniga on seotud järgmised ained: patrullimise põhialused, relvaõpe ning enesekaitse ja taktika. Mõlemale ainele on ettenähtud 23 nädalast kokku 8,5 nädalat. Viendas moodulis on valikainena ettenähtud enesekaitse 2 nädalat. Näiteks patrullimise põhialuste läbimisel peab kadett oskama rakendada avaliku korra tagamist ja riikliku järelvalve teostamist reguleerivaid õigusakte, kohaldab politsei järelvalve üld- ja erimeetmeid ning teab sunni, erimeetmete, erivahendite ja relvade kohaldamise õiguslikke aluseid. Samuti kasutab politseitaktika põhimõtteid ja tehnilisi vahendeid, teenindab väljakutseid, on võimeline õiguserikkuja seaduse kohaselt kinni pidama ning edasi toimetama ning kasutab vajadusel vahetat sundi. Aine „Relvaõpe“ eesmärk on kujundada teadmised ja oskused teenistusrelva õiguspäraseks ja ohutuks käsitlemiseks. Selle aine läbimisel kadett:

- tunneb relvade ja erivahendite käsitlemist reguleerivaid õigusakte, ohutustehnika nõudeid ja lasketeooria aluseid,
- tunneb teenistusrelva tööpõhimõtet ja tehnilisi andmeid ning oskab relva hooldada,
- kasutab teenistusrelva õiguspäraselt ja turvaliselt, valides sobiva taktika. Täidab ettenähtud laskmise normatiivid.

Teine õppeaine on „Enesekaitse ja taktika“. Selle eesmärgiks on kujundada teadmised ja oskused enesekaitse tehnikate, politseitaktika ja vahetu sunni vahendite kasutamisest tööülesannete täitmisel. Selle aine läbimisel peab tulevane politseinik oskama:

- käituda isiku kontrollimisel ennastkehtestavalt, tekitades oma välimuse, hoiaku ja käitumisega isikute kontrollimisel ja sündmuste lahendamisel enda suhtes autoriteeti,
- tundma ja oskama kasutada isikute kontrollimisel erinevaid taktikaid,
- kasutab vahetut sundi ning kaitseb ennast ja teisi õigusvastase ründe eest.

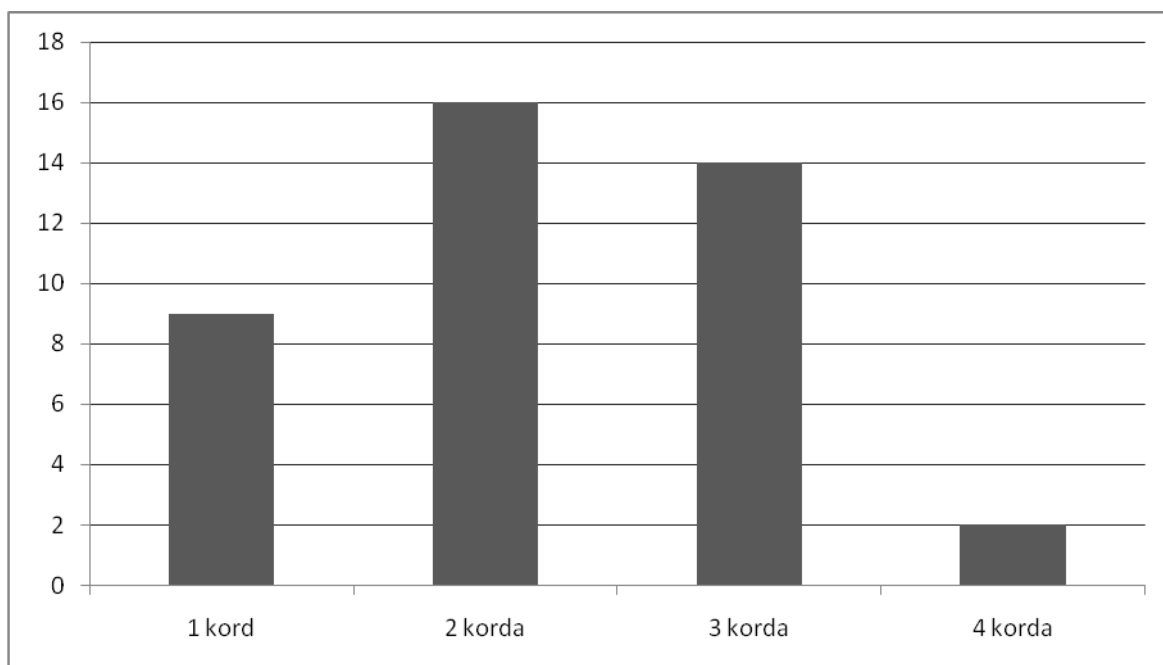
Terve korrakaitse mooduli läbinuil oodatakse ainete läbimisel järgmiste õpiväljundite omandamist:

- eristab õigusrikkumisi ja tegutseb vastavalt pädevusele;
- rakendab avaliku korra tagamist ja riikliku järelevalve teostamist reguleerivaid õigusakte, kohaldab politsei järelevalve üld- ja erimeetmeid;
- rakendab väljakutsete teenindamise, sündmuskohtadel tegutsemise ja infovahetuse põhimõtteid (sh tunneb politseistruktuuriüksuste ülesandeid tegutsemisel õnnetusjuhtumite korral) politseitöös;
- koostab sisu ja vorminõuetele vastavaid ametitekste arvestades dokumendihalduskorra nõudeid;
- kasutab erinevaid tööohutuse ja politseitaktika põhimõtteid avaliku korra tagamisel ning osalemisel sihtsuunitlusega politseilistel tegevustel, otsingu- ja päästetöödel ning kriiside ohjamisel, annab kannatanule elupäästvat esmaabi;
- talletab, töötleb ja edastab informatsiooni kasutades tööks vajalikke infosüsteeme ja tehnilisi vahendeid;
- juhib politseialarmsõidukit. (Politseiteenistuse õppekava 04.01.2011)

3.2 Politseiametniku täiendkoolitus Lääne Prefektuuri Pärnu politseijaoskonnas

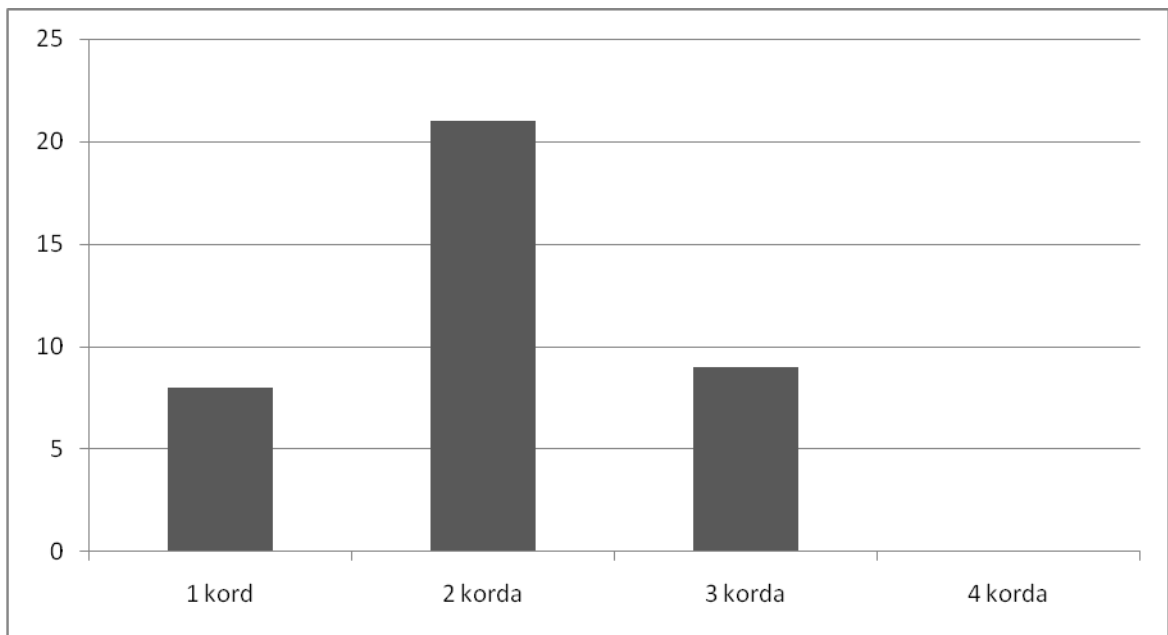
Politsei ja piirivalve ameti käskkiri 15 aprillist 2010 nr 189 Politsei- ja Piirivalveameti politseiametnike eri- ja füüsilise ettevalmistuse nõuded ja kord, reguleerib politseiametnike eriettevalmistust peale politseikooli lõpetamist politsei asutuses.

Treeningute ja arvestuste läbiviimiseks koostatakse politseiasutuses plaan. Aastal 2010 on Pärnu politseijaoskonna patrullteenistuse 40 ametnikust kõik osalenud eriettevalmistuse treeningutel ning sooritanud nii enesekaitse arvestuse ja lasketesti. Kaks korda aastas osales eriettevalmistuse treeningutel 16 ametnikku, kolm korda 14 ametnikku, üks kord 9 ametnikku. Paaril korral on osaletud ka 4 korda aastas (vaata Joonis 1).

Joonis 1. Osalemine Pärnu politseijaoskonnas eriettevalmistusel 2010 (Eriettevalmistus 2010).

Politseiasutuse eriettevalmistuse plaanis on ettenähtud relvaõppeks vähemalt 2 treeningut poolaastas, millele lisaks on veel läbi viidu tugirelvade koolitusi. Ametnikud on osalenud laskevõistlustel. Õppe eesmärk on relvade käsitlemine ja kasutamine ning laskealane ettevalmistus. Enim osaleti lasketreeningutel 2 korda aastas, 1 korra ja 3 korra osalemiste arv on suhtelistelt võrdne. Osalemiste hulka loetakse ka arvestuse ja lasketesti sooritamine (vaata Joonis 2).

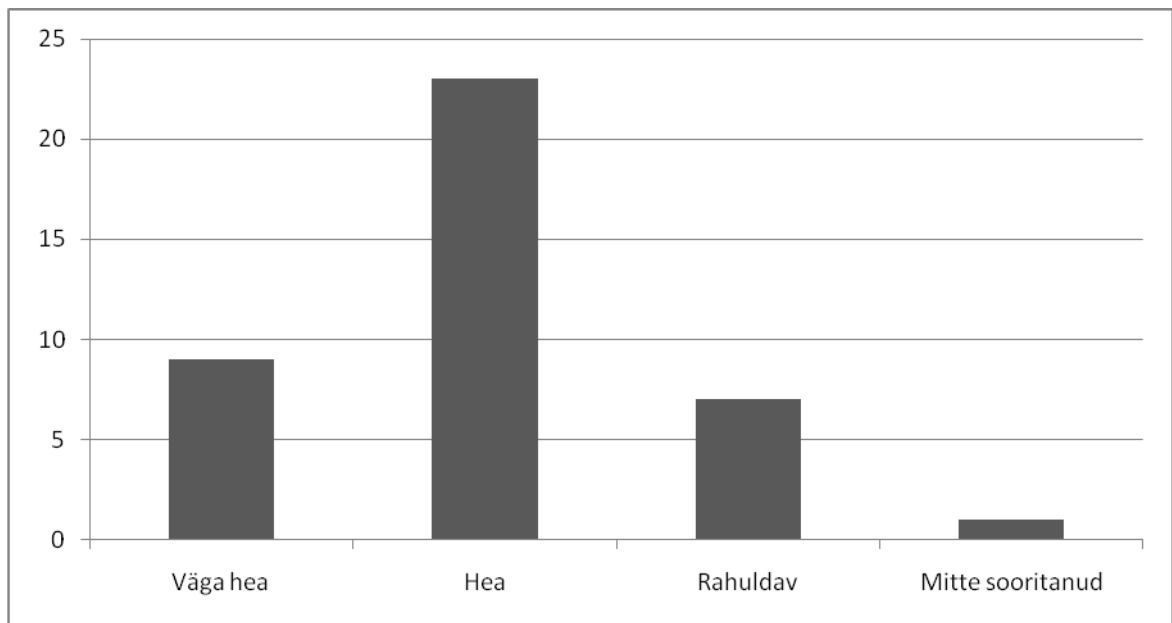

Joonis 2. Osalemine lasketreeningutel aastal 2010 (Eriettevalmistus 2010).

Enesekaitse ja taktika õppele on ettenähtud vähemalt üks treening poolaastas. Õppe eesmärk on enesekaitse ja vahetu sunni kasutamine ning turvataktika. Selline ettevalmistus hõlmab politsei turvataktika põhimõtete tundmist ja nende rakendamise oskust, enesekaitsevõtete ja vahetu sunni kasutamise oskust, relvade (kül-, gaasi- ja tulirelv) ning erivahendite käsitlemise ja kasutamise oskust. Vastavalt käskkirjale peab politseiametnik sooritama igal kalendriaastal eri- ja füüsilise ettevalmistuse katsed vastavalt asutuse juhi määratud korradele.

Eriettevalmistuse täiendkoolituse läbimisel on nõutud, et ametnik valdab isiku turvakontrolli teostamist. Ametnik peab oskama kasutada käeraudu, relvadest nui ja gaasipihusti kasutamise tehnikaid. Käsivõitluses arvestatakse rünnaku tõrjumise tehnikaid, kinnipidamise ja edasi toimetamise võtteid. Lisaks peab ta valdama käeluku tehnikaid ning isiku füüsilist kontrolli kahekaehaardes.

Relvaõppe läbimisel hinnatakse teenistuspüstoli käsitlemise oskust, ohutustehnika nõuetest kinnipidamist, laskmise täpsust, laske testi sooritamist õiges järjekorras ning ajalimiidist kinnipidamist. Aastal 2010 sooritasid kõik Pärnu patrullteenistuse ametnikud lasketesti, välja arvatud üks ametnik, kes viibis lapsehooldus puhkusel. Laske testi sooritamisel said politseiametnikud enim tulemuseks hea ja väga hea (vaata Joonis 2). Mõlemad koolitused lõpevad politseiametniku poolt arvestuse sooritamise, kus enesekaitsele on ettenähtud miinimumnõuded, mida politseiametnik peab oskama ning mida hinnatakse.

Joonis 3. Lasketesti tulemused 2010 Pärnu politseijaoskonnas (Normid 2010)

4 EMPIIRILINE UURING

Uurimistöö eesmärgiks on anda ülevaade, kuidas hindavad Lääne Prefektuuri Pärnu politseijaoskonna patrullpolitseinikud oma teadmisi ja oskusi vahetu sunni rakendamisel. Eesmärgist lähtuvalt on töös püstitatud uurimisküsimused: kas Lääne Prefektuuri Pärnu politseijaoskonna politseiametnikud on teadlikud ja oskavad rakendada vahetut sunni oma töös; kas Lääne Prefektuuri Pärnu politseijaoskonna politseiametnike täiendkoolitus on piisav vahetu sunni tulemuslikuks ja õiguspäraseks rakendamiseks ?

Uurimisküsimustele vastuste saamiseks kasutas autor uurimismeetodina kvalitatiivset analüüsi võimaldavat struktureeritud intervjuud. Intervjuu eesmärgiks oli uurida, kuidas hindavad politseiametnikud oma oskusi vahetu sunni rakendamisel, milline on nende arvates eriettevalmistuse tase ning leida lahendusi eriettevalmistuse tõhustamiseks. Intervjuud viidi läbi Lääne Prefektuuri Pärnu politseijaoskonna politseiametnike hulgas detsembris 2010 ja jaanuaris 2011. Samuti analüüsiti kahte Lääne Prefektuuris toimunud vahejuhtumit. Uuringu tulemuste põhjal tegi autor ettepanekuid tõhustada politseiametnike eriettevalmistust.

4.1. Esimese juhtumi analüüs

XX.XX.2010. a kontrollisid Lääne Prefektuuri politseiametnikud saabuvas liinibusse, eesmärgiga kontrollida informatsiooni suurekoguse narkootilise aine transportimisest Pärnu linna. Kella XX.XX paiku väljus linnapiiril olevas peatuses liinibussist meesterahvas, kelle tundemärgid sarnanesid varem teada olnud isiku kirjeldusele. Isik hakkas mööda kergliiklusteed jalgsi liikuma linna poole. Politseiametnikud otsustasid nimetatud isikut kontrollida ja liikusid bussist väljunud meesterahvale vastu. Meesterahvas liikus algul mööda jalgteed, kuid siis pööras teelt ära tee äärsete majade vahele. Mõne hetke pärast tuli mees tagasi jalgteele ja hakkas uuesti politseiametnike suunas liikuma. Kuna kõnnitee oli üleujutatud, siis suundus meesterahvas maantee äärsele teeservale ja liikus endiselt Pärnu poole. Mustika tänaval jõuti kohakuti meesterahvaga ning politseinik

andis meesterahvale korralduse: „Seis politsei!“. Korraldusele meesterahvas ei reageerinud vaid hakkas jooksuma Pärnu linna suunas. Politseinikud järgnesid joostes põgenevale mehele, andes korduvalt korraldusi „Seis politsei!“. Hetk hiljem nägid politseinikud, kuidas põgenev meesterahvas võttis käes olnud kilekotist mini- grip kilekoti ja viskas üle pea, kust lendus nende poole valget pulbrilist ainet, samal ajal jätkates põgenemist. Kuna oli alust arvata, et tegemist võib olla narkokuriteos kahtlusosalusega, siis otsustas üks ametnikest tema peatamiseks teha oma teenistusrelvast hoiatuslasu õhku, olles eelnevalt hoiatanud põgenevat meest hüüdega ”Seis politsei, tulistan!“. Peale hoiatuslasu sooritamist jäi põgenev mees seisma ning heitis kõhuli. Kinnipidamise kohast leiti hiljem minigripp kilekott ca 23 grammi valge pulbrilise ainega amfetamiin (Lääne Prefektuuri sisekoolituse materjal 2010).

Sündmuse kirjeldusest nähtub, et politseinike käitumisel oli õiguslik alus ja kaalutletud põhjus isiku kinnipidamiseks. Politseiametnikelt antud korralduse „Seis Politsei!“ mitte täitmine ning põgenemise alustamine, andis politseiametnikele alust arvata, et isik on kahtlustatav antud kuriteo toime panemises. Ka alustas isik põgenemisel kuriteo jälgede kõrvaldamist kui loopis laiali valget pulbrilist ainet. Antud käitumine andis politseiametnikele õiguse kasutada vahetut sunni. Politseiametnik otsustas vahetu sunni teostamiseks kasutada tulirelva. Vastavalt Politsei ja piirivalve seaduse § 31 hoiatati isikut vahetu sunni kasutamisel suuliselt korduvalt ning isik sai aru korralduse mõttest.

1. Tulirelva kasutamise vahetu sunni vahendina toob ära Politsei ja piirivalve seaduse § 32³, kus tulirelva kasutamise üheks tingimuseks on kõrgendatud oht. Antud juhtumisel hetkel kõrgendatud ohtu ei olnud.
2. Samuti ei olnud täidetud tingimused kurjategija kinnipidamisel põgenemisel tulirelva kasutades Politsei ja piirivalve seaduse § 32³ lg 2 järgi.

Vahetu sunni rakendamisel liiguti vahetu sunni rakendamise astmestikul kohe kõige intensiivsema meetme kasutamisele. Sündmus toimus kiiresti ning politseinikel tuli kiirelt langetada otsuseid. Siiski ei olnud tulirelva kasutamine õiguspärane, kuigi sellega saavutati soovitud eesmärk ning kurjategija peeti kinni.

4.2 Teise juhtumi analüüs

Lääne Prefektuuri Pärnu politseiosakonna patrullekipaazi politseiametnikud märkasid kella 04.05 ajal Pärnu linnas Metsa tänaval Statoli bensiinjaama pööramas helehalli väikebussi

Toyota (edaspidi buss). Patrullekipaažile tundus kahtlasena bussijuhi käitumine. Manöövri lõpetamisel märkas bussijuht arvatavalt operatiivvärvides politseisõidukit, sest bussijuht suurendas kiirust ja suundus Pohla tänavale. Patrullekipaaž otsustas bussi ja selles viibijaid kontrollida. Jõudes bussile järele Kastani tänava juures, anti tagant lähenedes peatumismärguanne punase ja sinise vilkuriga. Bussijuht peatumismärguandele ei reageerinud vaid suundus Pärnu kesklinna suunas kiirusega 120 kilomeetrit tunnis. Peatumismärguannet eiravast bussist teavitati Lääne Politseiprefektuuri juhtimiskeskust, kes omakorda teavitas teisi Pärnu linnas samal ajal töös olevaid patrullekipaaže. Buss, jõudes Jaama tänava ja Kastani tn. ristmikule, kus on sõidutee kesklinna suunas kaherealine, sõitis patrullekipaaž bussi kõrvale ja patrullekipaaži üks liige andis bussijuhile käega peatumismärguande, bussijuht vaatas küll ametniku poole, kuid ei reageerinud peatumismärguandele vaid pidurdas ja keeras järsult paremale kõnniteele, mille tulemusena sõitis esiosaga vastu Kastani tänava maja külge ja buss seiskus. Patrullekipaaži liige(juht) väljus politseisõidukist ning lähenes bussile. Ta andis bussijuhile korralduse bussi mootor seisata ja väljuda bussist. Samal ajal proovis ta bussi uksi avada, aga need olid lukustatud. Bussijuht eiras korraldust, lülitas sisse tagumise käigu ja tagurdas tagasi Kastani tn. nii, et oleks politseiametnikule otsa sõitnud. Tänu kiirele reageerimisele (hüppas bussi eest ära) see aga ei õnnestunud. Bussi eest ära põigelnud andis tagurdavale bussijuhile suusõnaliselt korralduse sõiduk seisata, samaaegselt võttis ta oma teenistusrelva ja tegi hoiatuslasu õhku. Ametniku sõnul vaatas relva välja võtmise ajal bussijuht tema poole ja peale hoiatuslasku lisas bussijuht kiirust. Buss sõitis edasi Sõstra tänavale suunaga Pärnu jõe poole. Sisenedes Sõstra tänavale eiras bussijuht liiklusmärki „Sissesõidu keeld”. Politseiametnik liikus jalgsi bussiga kaasa. Olles bussi paremal küljel, tegi ta sihitud lasu bussi tagumisse paremasse rehvi, kuid ei tabanud. Seejärel politseinik suundus tagasi oma politseisõidukisse, et jätkata bussi tagaajamist. Kuid kuna edasi tuli kruusatee lõik ja vahepeal oli kaotatud aega (autosse sisse välja liikumisega), õnnestus bussil peituda (Lääne Prefektuuri sisekoolituse materjal 2010).

Politsei ja Piirivalve seaduse § 7³² lg 4 Kui isik ei täida sõiduki peatamise märguannet, võib sõiduki sundpeatada, korraldades teesulu või kasutades sõiduki sundpeatamise vahendit, relva või muud erivahendit käesoleva seaduse 4. peatükis sätestatud korras. Antud peatükk räägib vahetu sunni kohaldamise alustest. Kuna antud sõiduki juht eiras tahtlikult ja korduvalt politseiametnike poolt antud korraldust jääda seisma, mis oli antud sinise ja punase vilkuriga. Vaatama antud peatumismärguandele lisas sõiduk kiirust ning

alustas politsei eest põgenemist politsei eest. Kuna sõidukiirus tõusis asulasisesel teel 120 km/h ja sõiduk ei allunud politsei poolt antud peatumismärguandele ning lõpuks põhjustas põgenev sõiduk ka avarii siis olid olemas asjaolud, mis viitasid kõrgendatud ohule. Sellised asjaolud annavad politseile õiguse kasutada vahetut sundi. Ka andis politseiametnik uuesti sõidukijuhile peale avarii sooritamist korralduse väljuda sõidukist ning seisata mootor. Samuti proovis ametnik avada sõiduki uksi. Vaatamata sellele jätkas sõiduk uuesti liikumist ning tekitas tagurdades eluohtliku olukorra, kus oleks ohtu pandud politseiametniku elu ja tervis. Peale seda kasutas ametnik tulirelva ning sooritas hoiatuslasu ning sihitud lasu sõiduki rehvi, mis ei tabanud.

1. Vastavalt Politsei ja piirivalve seaduse § 31 hoiatati vahetu sunni kasutamisest isikut ja ta sai aru korralduse mõttest.
2. Oli olemas kõrgendatud oht.
3. Oli täidetud Politsei ja piirivalve seaduse § 7³² sõiduki peatamise ja sundpeatamiseks esitatud tingimused.

Enne vahetu sunni rakendamist politseiametnik hoiatas. Kuid kasutades antud hetkel sundpeatamiseks tulirelva, valis ta selleks kõige intensiivsema meetme. Kuna mitme lasu sooritamine toimus tihedal asustusega elamu alal, siis seadis ta oma käitumisega ohtu ka muu kaaluka hüve, siis ei olnud sundpeatamiseks tulirelva kasutamine õiguspärane. Pealegi ei täitnud sundpeatamiseks valitud tulirelva kasutamine soovitud eesmärki ning politseiametnik oleks pidanud kaaluma teisi vahendeid, näiteks teesulu kasutamine.

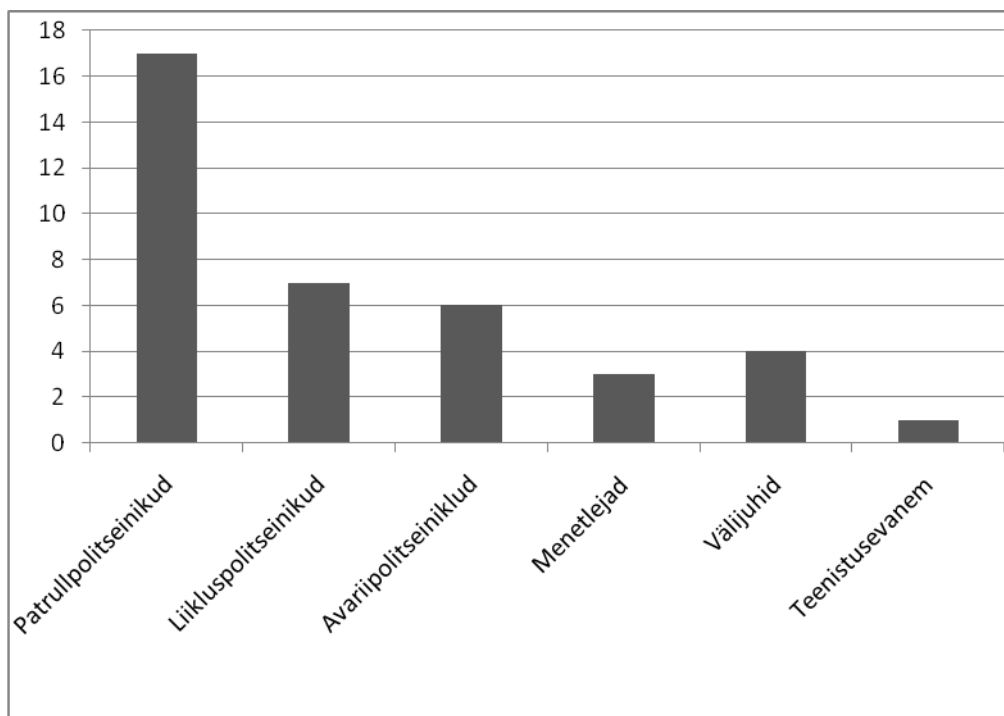
4.3 Kokkuvõte

Juhtumid, mis toimuvad politseiniku töös, kus rakendatakse vahetut sundi, on alati äärmuslikud ning ametnik peab sageli lühikese aja jooksul palju otsuseid tegema. Kuidas reageerida? Kas on aega hoiatada? Millist vahetu sunni vahendit kasutada? Kas minu käitumine on proportsionaalne? Kas ma saan hakkama? Õige lahenduse leidmine ei ole sageli lihtne. See eeldab ametnikult kõrget kutsealast professionaalsust ning treenitust. Mõlemat juhtumit analüüsid tuli välja, et ametnikud on teadlikud kohustusest enne vahetu sunni rakendamist hoiatada. Kuid vahetu sunni vahendit valides, et mõjutada õigusrikkujat soovitud suunas käituma, valiti mõlemal korral kõige intensiivsem vahetu sunni vahend. Mida sellest saab järeldada? Kas politseiametnik soovib igal juhul kohe sündmuste käiku kiirelt enda kasuks pöörata ja valitakse selleks õigusrikkuja jaoks kõige hirmutavam vahend ehk tulirelv. Võimalik, et sellise käitumisega proovitakse

kompenseerida füüsilisi puudujääke. Või äkki ei ole ametnikud teadlikud vahetu sunni vahendite kasutamise astmestikust, kus liigutakse leebemast vahendist raskematele. Kindlasti on sellise käitumise põhjuseks natuke igast ühest. Seega tuleks politseiametnike eriettevalmistuse käigus rohkem pöörata tähelepanu vahetu sunni õiguslike külgede selgitamisele. Hea oleks analüüsida eriettevalmistustreeningute käigus toimunud jõu kasutamise juhtumeid. Kasu oleks ka kindlasti kaasuspõhiste situatsioonide lahendamisest praktiliste ülesannetena, mida hiljem videosalvestuse põhjal koos analüüsida. Selliste kaasuste lahendamisel tuleks kasutada imitatsioonivahendeid. Imitatsioonivahenditena kasutada paintball ja FX relvi.

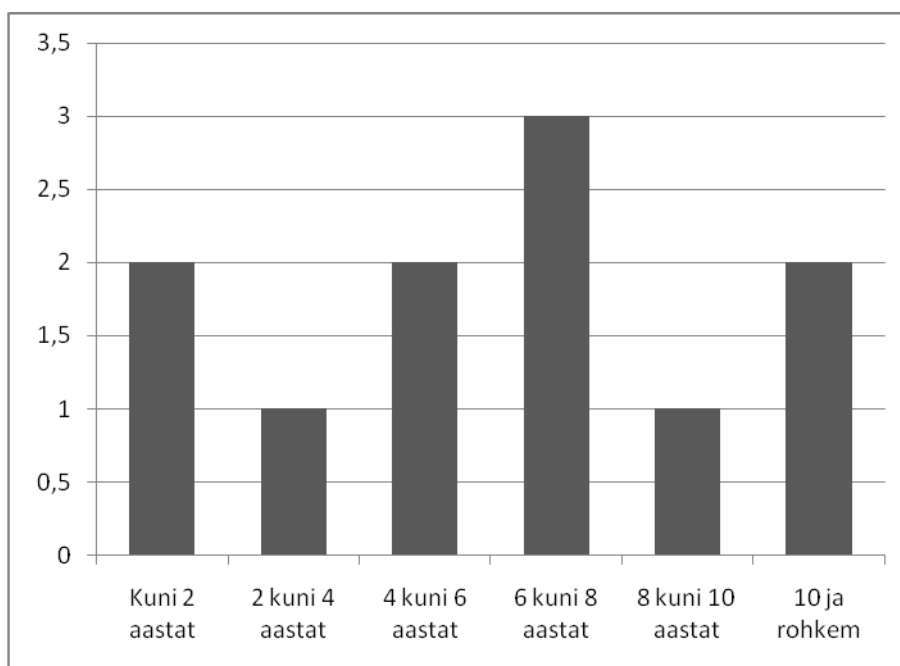
4.4 Intervjuu valim ja analüüs

Autor intervjueris vahetult 11 patrull- ja liiklusjärelvalvet teostavat politseiametnikku Pärnu politseijaoskonnas (Lisa 1). Intervjuerimisel lähtuti valimi moodustamisel nii, et intervjuerimisel oleks kaasatud võimalikult ainult otseselt välitööd tegevad ametnikud. Umbes 40 patrullteenistuses töötavast ametnikust teevad igapäevast välitööd kolmveerand isikkooseisust (vaata joonis 4).

Joonis 4. Ülevaade Pärnu politseijaoskonna patrullteenistuse isikkooseisust.

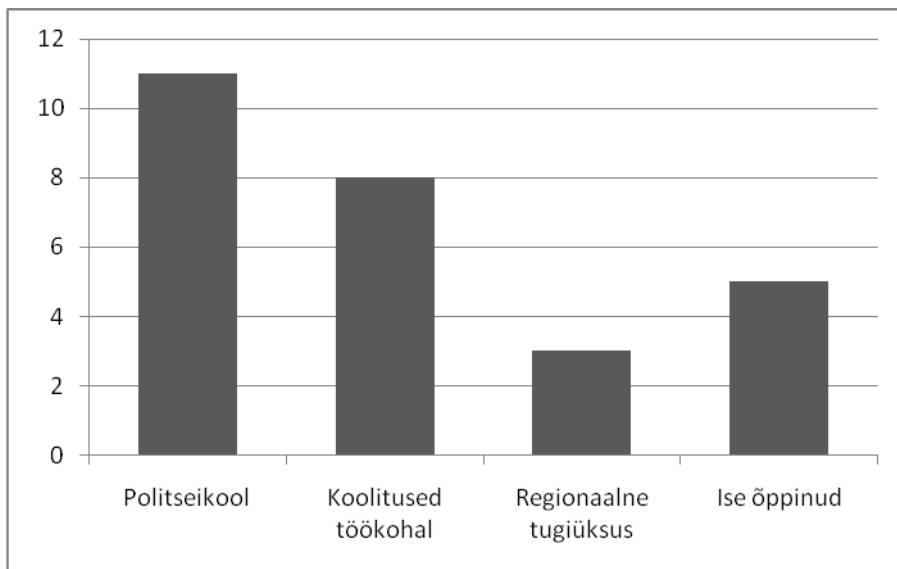
Valimist moodustasid enamuse meessoost politseiametnikud 7, naissoost politseiametnike arv oli 3. Tööstaaž oli vastanutel alates 6 kuust kuni 19 aastani reaalsel politseistaaži. Enamuse ametnike tööstaaži jäi 4 ja 8 aasta vahele (vaata joonis 5).

Joonis 5. Ülevaade tööstaaži jaotumisest intervjuu valimis.

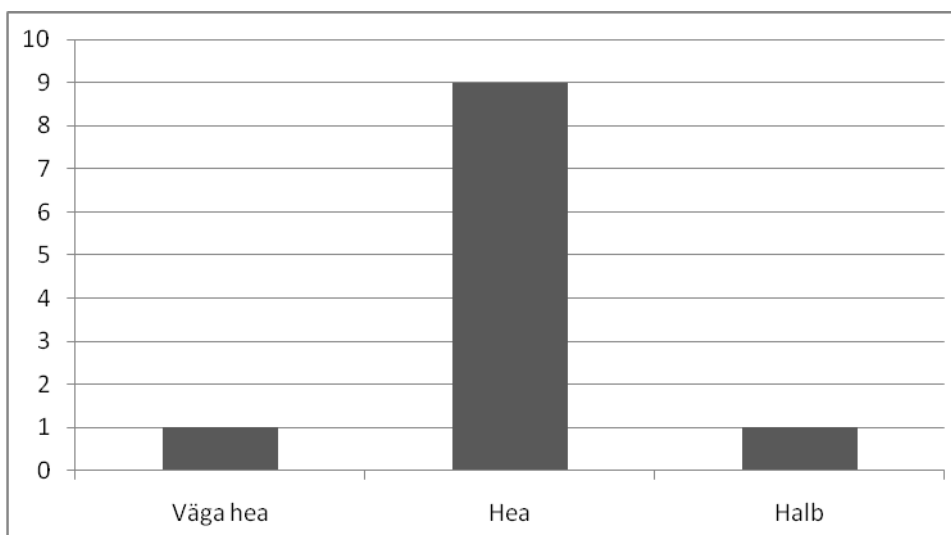
Küsitletud ametnikest olid 8 patrullpolitseinikud ja 3 liikluspolitseinikku. Kõik politseiametnikud olid läbinud õpingud Politseikoolis ning osalenud töökohal toimunud õppepäevadel ja erinevatel enesekaitsekoolitustel. Kõik vastanud olid viimasel poolaastal osalenud Pärnu politseijaoskonnas toimunud õppepäevadel ja enesekaitse koolitustel ning sooritanud arvestuse. Kaks ametnikku olid osalenud regionaalse tugiüksuse koolitustel ehk märulipolitsei koolitustel ja osalevad hetkel aktiivselt regionaalse tugiüksuse tegevuses.

Kõik intervjuu küsimustele vastanud politseinikud olid läbinud Politseikooli ja saanud koolitust töökohal toimunud enesekaitse treeningutel. Paljud vastanutest olid välja toonud jõukasutamise ja vahetut sundi puudutava temaatika õppimise töökohal läbi isiklike kogemuste ning kogemuste vahetamisega kolleegidega. Kolm ametnikku olid läbinud lisaks märulipolitsei koolituse ning kaks neist olid regionaalse tugiüksuse liikmed (vaata joonis. 6).

Joonis 6. Ülevaade kus ametnikud omandasid teadmisi vahetu sunnist.

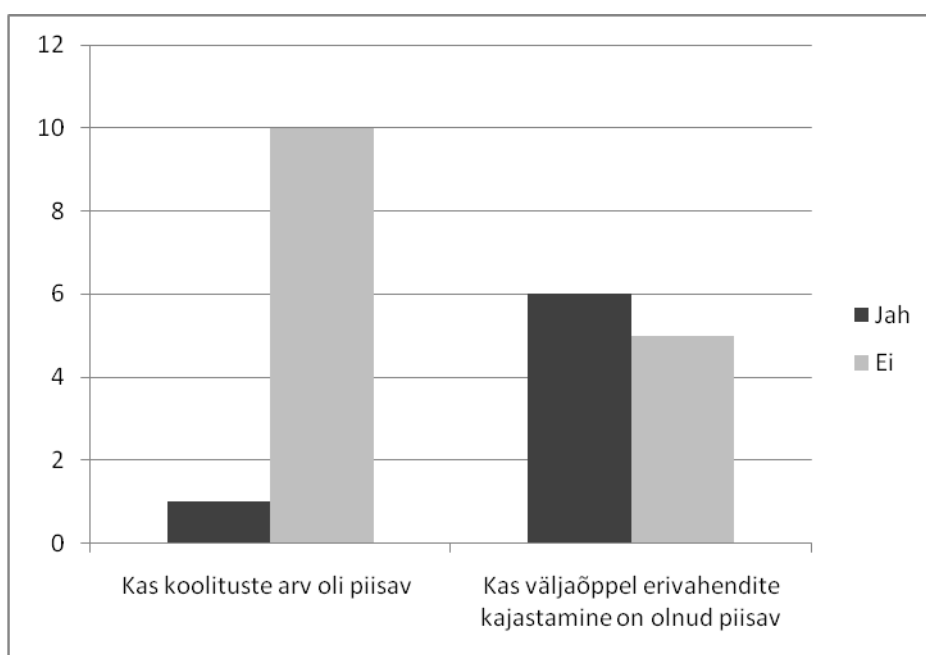
Küsitlusel osalenud olid läbinud viimase poole aasta jooksul kohustusliku enesekaitse treeningu ja arvestuse. Kolmel juhul toodi eraldi välja „Politsei ja piirivalve seaduse“ tutvustav koolitus, kus üks intervjueeritav ei jäänud koolitusega rahule ning hindas selle läbiviimise kvaliteeti halvaks. Enamus intervjuul osalenud politseinikest hindasid oma teadmisi vahetu sunni rakendamises heaks. Mõnel juhul peeti oma teadmisi väga heaks ning oldi oma oskustes enesekindel. Ühel juhul hinnati oma teadmisi vahetu sunni kasutamisel teoreetilisest küljest halvaks, kuid praktilised oskused jõukasutamisel on head. Läbivaks oli seisukoht, et teadmistega ollakse rahul ning saadakse hakkama (vaata joonis 7).

Joonis 7. Kuidas hinnati oma teadmisi vahetust sunnist.

Küsimusele „Kuidas töötajad hindavad koolituste taset?“ olid hinnangud järgmised. Üle poole vastanutest hindas koolituste taset ja koolitajaid heaks. Negatiivse hinnangu andjad tõid välja, et koolituste tase on nõrk ja seal antav õpetus on pealiskaudne. Ka ei oldud rahul koolitajatega ning sooviti, et instruktorid võiksid olla eriala spetsialistid.

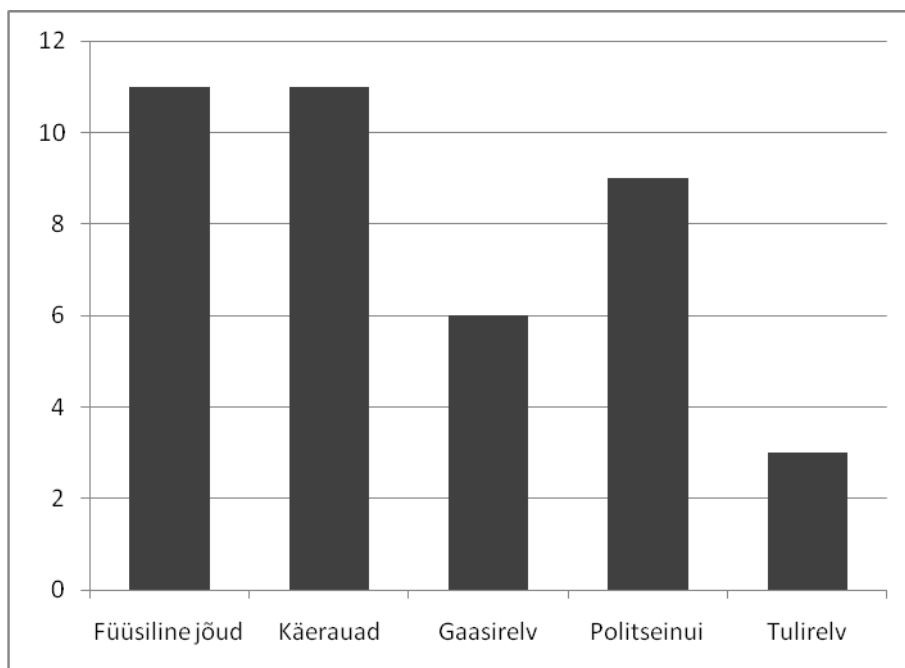
Täiendkoolituse praeguse toimumissagedusega ei olnud ükski vastanud ametnik rahul. Leiti, et kui tahad tööks vajalike oskusi omandada peavad koolitused toimuma tihedamalt ning pakuti, et näiteks vähemalt korra kuus. Arvati, et kaks korda aastas võiks olla piisav administratiivset tööd tegevatele töötajatele, aga kindlasti mitte patrullpolitseinikele, kes neid oskusi peavad igapäevaselt kasutama (vaata joonis 8).

Joonis 8. Hinnangud koolitustele.

Intervjuu käigus palusin kirjeldada mõnda sündmust lähiminevikust, kus küsitletav on pidanud töökohustusi täites pidanud kasutama vahetut sundi. Kirjeldatud vahejuhtumid olid seotud politseiametnikule vastu hakkamisega agressiivselt käituvate alkoholihoobes isikute poolt, peretülid või alkoholihoobes mootorsõiduki juhtimised. Kõik vastanud leidsid, et koolitustel saadud oskused on reaalses töös kasutatavad ja neil on olnud abi väljaõppel omandatud teadmistest. Üks vastanutest kirjeldas juhtumit, kus ta pidi väheste teadmiste korvamiseks kasutama ülemäära füüsilist jõudu. Intsidend puudutas juhtumit, kus alkoholihoobes juht oli vaja kätte saada sõidukist.

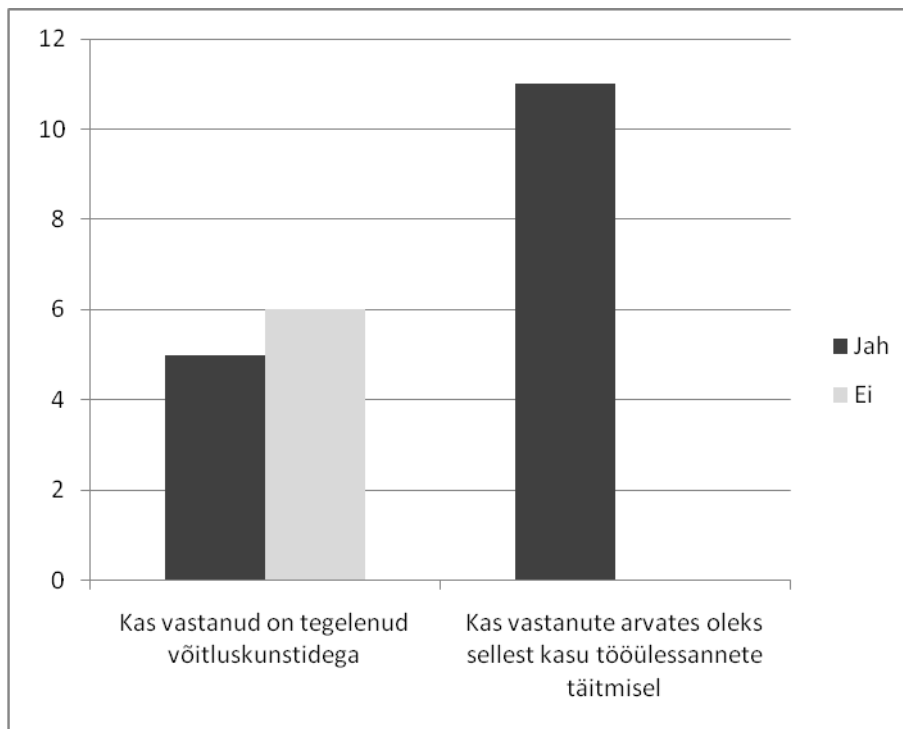
Uuringus osalenutelt küsiti, et milliseid vahetu sunni vahendeid on nad tööülesandeid täites kasutanud. Kõik vastanud olid kasutanud füüsilist jõudu, käeraudu ja sidumisvahendeid. Pingereas järgmine vahend oli politseinuia kasutamine. Järgnes politseigaasi kasutamine.

Joonis 9. Vahetu sunni vahendite kasutamine.

Kahel juhul jäid need politsei algusaastatesse, kus tuli relva kasutada enesekehtestamiseks ning ühel juhul ka tulevahetuses. Kolmanda ametniku puhul jäi tulirelva kasutamine 2007 aprillirahutuste aega. Mis puudutab ametnike oskustesse ja hinnangutesse vahetu sunni vahendite kasutamisse, siis hinnati oma oskusi rahuldavaks või heaks ning politseiametnikud on hinnanud koolituste taset erivahendite kasutamiseks piisavaks. Ainult kaks intervjuul osalenut ei olnud rahul erivahendeid puudatava koolitusega ja toodi välja, et puudu jääb õigusliku poole lahti seletamisega.

Intervjueeritavatest ükski politseiametnik hetkel ei tegele võitluskunstiga. Mõned vastanutest on kunagi tegelenud selliste spordialadega nagu maadlus, karate ja judo (vaata joonis 10). Kõik vastanud on leidnud üksmeelselt, et selliste võitluslade harrastamine oleks nende töös kasulik. Vastanute arvates annaks võitluskunstide harrastamine lisaoskusi erinevates olusituatsioonides hakkama saamiseks ning lisaks enesekindlust. Üks vastanutest kirjeldas, kuidas ta oli eelmisel aastal osalenud karate käsivõitluse treeningutel, kus õpetati erinevaid blokitehnikaid ja mahaviimisi ning leidis, et sellistest treeningutest oleks abi reaalses politseitöös (vaata joonis 10).

Joonis 10. Ülevaade hinnangutest võitluskunstide osale treeningutes

Ametnikel paluti intervjuu lõpus teha ettepanekuid, et politseiametnikel oleks heal tasemel oskused ja teadmised vahetu sunni tulemuslikuks ja õiguspäraseks rakendamiseks. Kõikidest ettepanekutest jäi kõlrama seisukoht, et enesekaitse treeninguid peaks olema tihedamalt, kui kaks korda aastas. Üks vastanutest heitis ette, et politseinikud ise võiksid ise olla aktiivsemad kasutama õpitud „... koolitustel õpitud rakendamise töös. Ma mõtlen seda, et seda kõike ka tööjuures kasutatakse, mida oled omandanud“. Probleemiks oli ühel ametnikul töögraafik, mis võiks olla paindlikum ja võimaldaks tal osaleda tööst vabal ajal mõnel võitluskunsti treeningul. Paljud vastanutest leidsid, et lisaks praktilistele harjutustele, peaks üks osa enesekaitse treeningust olema loengu vormis, mis seletaks seaduse muudatusi, tutvustaks kohtulahendeid- „... õigusliku külje rohkem lahti rääkimine ja selle nii nimetatud nämmutamise, et ikka meelde jääks. Ka enesekaitse treeninguid võiks olla rohkem, et kui ei harjuta läheb meelest ära“. Pakuti, et enesekaitse treening võiks olla ühepäevane kompleks, mis koosneks nii teoreetilisest kui praktilisest harjutustest „Vähemalt üks kord kuus võiks olla enesekaitse treening (rohkem see poleks võimalik). See võiks olla ühepäevane treening, mis koosneks teooriast ja praktilisest küljest.“ Samasuguse loenguvormi kasutamist soovis ka intervjuueeritav, kes leidis, et „... seadustega tuleb end kurssi viia, kus mida ja millal kasutada. Ja tööl neid praktiseerida, mida on õpitud. Treeningu kordi võiks olla rohkem ja loengu vormi võiks kasutada rohkem, mis seletaks lahti vahetu sunni“. Kahe ametniku poolt tehti ka ettepanekud, et politseiasutuses võiks

toimuda mõne võitluskunsti treeningud „ ... *praktilisi enesekaitse koolitusi peaks olema tihedamini ning õigusosalast koolitust samuti. Asutuses võiks olla enesekaitseinstruktor, kes viiks läbi pidevalt koolitusi ja ka soovijatele võiks anda vabal ajal mõnda võitluskunsti õpetust treeningutena*“ ja teise küsitleva seisukoht oli „ ... *võiks olla enesekaitse või võitluskunsti treeningud prefektuuris korra nädalas. See võiks olla tasuta. Kus õpetatakse kõike vajaliku alates Ju-Jutsu, Aikido ja muude selliste võitluskunstide võtteid. Eriti oleks vaja koolitada välitööd tegevaid ametnike. Üldfüüsiline treening võiks olla kohustuslik kõigile ja seda võiks olla rohkem*“.

4.5 Ettepanekud

Kõik küsitlavad olid vähemalt viimase poole aasta jooksul osalenud koolitusel, kus oli kajastatud vahetu sunni temaatikat. Saadud vastustest selgus, et politseiametnikud hindavad oma teadmisi vahetu sunni heaks. Oskustega vahetut sundi rakendada ja erivahendeid kasutada, hindasid intervjueeritavad heaks.

Kõik intervjueeritavad kirjeldasid oma igapäeva tööst mõnda juhtumit, kus nad on pidanud kasutama jõudu. Kõik vastanud leidsid, et koolitustel omandatud teadmistest on olnud kasu antud situatsiooni lahendamisel ning nad on õpitud kasutanud.

Küsitlavad leidsid, et kaks korda aastas toimuvatest eriettevalmistuskoolitustest on vähe. Ametnikel on huvi osaleda enesekaitse treeningutel ning omandada uusi teadmisi. Koolitajate ja nende poolt pakutavaga oldi rahul.

Enim kriitilised olid need ametnikud, kes on tavapärasemast rohkem osalenud erinevatel väljaõpetel (kuulumine regionaalsesse tugiüksusesse) või tegelenud kunagi mõne võitluskunstiga. Küsitluse tulemusel selgus, et tegelemine mõne võitluskunstiga aitaks kaasa nende oskustele jõukasutamisel politsei töös. Vastanute arvates lisaks see enesekindlust ja oskusi saamaks hakkama erinevates olusituatsioonides. Konkreetse ettepanekuna pakuti välja, et töökohal võiks olla võimalus tegeleda mõne võitluskunsti treeninguga.

Saadud tulemuste põhjal võib järeldada, et Pärnu politseijaoskonna politseiametnikud on teadlikud ja oskavad kasutada vahetut sundi oma töös. Hetkel toimuv täiendkoolitus on piisav, et rahuldada Lääne prefektuuri Pärnu politseijaoskonna politseiametnikele esitavaid nõudeid. Siiski soovitakse osaleda tihedamini enesekaitse koolitustel, et täiendada oma teadmisi. Seega töös püstitatud küsimustele saadi vastused.

Selleks, et tõhustada politseiametnike eriettevalmistust pakub autor välja järgmised lahendused:

- 1) Eriettevalmistuse treeningud peaksid toimuma tihedamini kui kaks korda aastas. Patrullpolitseinike koolitused võiksid toimuda vähemalt kord kuus.
- 2) Treeningutel kasutada loengu vormi, kus selgitatakse vahetu sunni õiguslikke külgi ja kohtulahendeid. Analüüsida juhtumeid, kus politseinik on kasutanud jõudu ja erivahendeid.
- 3) Eriettevalmistuse käigus imiteerida praktilisi situatsioone ning neid lahendada. Selleks kasutada erinevaid simulatsioonivahendeid, sõidukeid, erinevaid ruume ja paintballi ning FX relvi. Kaasus põhiste situatsioonide lahendamisel kasutada videosalvestust, võimalusega neid hiljem analüüsida.
- 4) Teha ettepanek Lääne Prefektuuri spordi ja enesekaitse instruktoritele organiseerida politseiasutuses enesekaitse või võitluskunsti treeningud. Läbi Lääne Prefektuuri spordiseltsi propageerida ametnike tegelemist võitluskunstidega.

KOKKUVÕTE

Lõputöö „Vahetu sunni rakendamisest Lääne Prefektuuri Pärnu politseijaoskonna näitel“ koosneb kahest osast, teoreetilisest ja praktilisest.

Töö teoreetilises osas käsitletakse vahetu sunni õiguslikke aluseid. Kajastamist on leidnud õiguslikud alused: vahetu sunni lubatavus, jõu kasutamise eest hoiatamine, proportsionaalsus ja abi andmise kohustus. Lisaks on kirjeldatud vahetu sunni vahendeid-teenistusrelvad, erivahendid ja füüsiline jõud. Autor on toonud töös välja, milline on hetkel toimiv koolitussüsteem vahetu sunni õpetamisel politsei õppeasutustes ja täiendõpe Lääne Prefektuuri Pärnu politseijaoskonnas.

Uurimistöö eesmärgiks oli välja selgitada, milliseid on ja kuidas hindavad oma teadmisi ja oskusi Lääne Prefektuuri Pärnu politseijaoskonna patrullteenistuses töötavad politseiametnikud ning kas nad oskavad rakendada vahetut sunni vastavalt kehtivale korrale ning kas läbitud koolitused on olnud vahetu sunni rakendamisel efektiivsed. Eesmärgist lähtuvalt olid töös uurimisküsimused:

- 1) kas Lääne prefektuuri Pärnu politseijaoskonna politseiametnikud on teadlikud ja oskavad kohaldada vahetut sunni oma töös;
- 2) kas Lääne prefektuuri Pärnu politseijaoskonna politseiametnike täiendkoolitus on piisav vahetu sunni tulemuslikuks ja õiguspäraseks rakendamiseks?

Eesmärgi saavutamiseks viis autor läbi juhtumi analüüsi ja intervjuud Pärnu politseijaoskonnas töötavate liiklus- ja patrullpolitseinikega. Intervjuude analüüsimisel saadi mõlemale uurimisküsimusele vastused. Kuigi ollakse rahul nii oma teadmiste kui ka koolituste tasemega, ei olda rahul koolituste vähese arvuga. Soovitakse, et koolitustel kajastataks rohkem vahetu sunni õiguslikku analüüsi ja tegeletaks praktiliste tüüpsituatsioonide või kaasuste lahendamiseiga. Samuti tegid intervjuueeritavad ettepanekuid, et politseiasutus võiks toetada või pakkuda võimalust tegelemiseks mõne võitluskunstiga. Autor teeb ettepaneku uurida abipolitseinike teadmisi ja oskusi vahetu sunni kohaldamisest oma töös ning koolitus vajadustest.

Täna oma juhendajat Leho Tummelehte, retsensenti, ja kõiki politseiametnikke, kes vastasid küsimustele.

SUMMARY

The thesis consists of 37 pages. While compiling this research paper I have followed the "Instructions of compiling and formalizing the students' theses" of Estonian Academy of Security Sciences, approved on 1.11.2010 by the rector's decree nr. 6.1-5/363

My thesis, "Using Direct Coercion in the example of the West Prefecture of Pärnu Police Department", consists of two parts: theoretical and practical.

In the theoretical part I described the legal bases of direct coercion. The legal bases are – allowing the direct coercion, warning against the use of force, proportionality and the obligation to help. In addition, I described the means of direct coercion – service weapons, special means and physical force. In my research paper I have pointed out the training programme of the direct coercion presently used in the educational institutions of police and in in-service trainings of the West Prefecture of Pärnu Police Department.

The purpose of my thesis was to find out what kind of knowledge and skills do the policemen working in patrol service in the West Prefecture of Pärnu Police Department have and if they are able to use direct coercion according to the law and if the passed trainings have been effective. According to the aim of my thesis, I set up the following hypotheses:

- 1) The policemen in West Prefecture of Pärnu Department are aware of direct coercion and are capable of using it in their work.
- 2) The in-service training for the policemen in the West Prefecture of Pärnu Department is sufficient enough to use direct coercion legally and effectively.

To achieve the purpose of my thesis I carried out interviews with traffic wardens and patrol policemen. The analysis of these interviews proved both of the hypotheses. Although the policemen are satisfied with their knowledge they have gained and with the quality of the trainings, they are not pleased with the small amount of the trainings. They would expect to learn more about the legal analysis of direct coercion and would like to practise and solve the most typical situations of direct coercion. Furthermore, the interviewees suggested that the police institution could support or offer an opportunity to deal with martial arts. All the interviewees agreed that practising martial arts improves their responsiveness and behaviour in dangerous situations while fulfilling their tasks.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

- Alexy, R.. 2001. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. Juridica eriväljaanne. Välja otsitud Juridica andmebaasist 05.12.2010.
- Eriettevalmistus 2010. Publitseerimata eriettevalmistuse 2010 andmed. Kättesaadavad Lääne Prefektuuri siseveebis.
- Haldusmenetluse seadus 06.06.2001. Jõustunud 01.01.2002 RT I 2001, 58, 354
- Kalev, A. Politsei enesekaitseõpik. 2000. Politseiamet
- Laaring, M. Künnapu, M. Heinsoo, P. Mikiver, M. Politsei järelevalve menetlus. Sisekaitseakadeemia.
- Loomakaitse seadus 13.12.2000. Jõustunud 01.07.2001 RT I 2001, 3, 4
- Loren W. Cristensen. 2008. Defensive tactics: modern arrest and control techniques for today`s police warrior. Turtle Press
- Pille, A. 1994. Turvataktika. Eesti Riigikaitse akadeemia, Paikuse Politseikool.
- Politsei ja piirivalve seadus 05.06.2009. Jõustunud 01.01.2010 RT I 2009, 26, 159
- Politsei- ja Piirivalveameti politseiametnike eri- ja füüsilise ettevalmistuse nõuded ja kord. Politsei ja piirivalve ameti 15. aprill 2010 käskkiri nr 281. Kätte saadav Lääne Prefektuuri siseveebist 04.01.2011
- Politsei ja piirivalve seadus politsei järelevalve ja sunni kohaldamise õppematerjal. 12.01.2010. Politsei ja piirivalveamet Lääne Prefektuur, Rapla
- Politseiteenistuse õppekava. Kinnitatud rektori 23.04.2010 käskkirjaga nr 6.1-5/97. Kätte saadav Sisekaitseakadeemia koduleht 04.01.2011

Normide täitmine seisuga 2010. Publitseerimata materjalid. Kätte saadav Lääne Prefektuuri siseveebis. Välja otsitud Lääne Prefektuuri siseveebist 21.04.2011.

Riigikogu. Riigikogukoduleht. www.riigikogu.ee/... Välja otsitud 23.12.2010

Treeningud 2010. Publitseerimata treeningu andmed 2010. Kättesaadavad Lääne Prefektuuri siseveebis. Välja otsitud Lääne Prefektuuri siseveebist 21.04.2011.

Tsiviilseadustiku üldosa seadus 27.03.2002. Jõustunud 01.02.2002 RT I 2002, 35, 216

Sisekoolituse publitseerimata materjalid 2010. Kättesaadav paberkandjal Lääne Prefektuuris.

Schwemer, Holger. 2004. Põhiseaduse nõuded politseiõigusele. Välja otsitud Juridica andmebaasist. 05.12.2010.

Võlaõigus seadus. 26.09.2001. Jõustunud 01.07.2002 RT I 2001, 81, 487

LISAD

Lisa 1

Intervjuu küsimused

- 1) Kus olete omandanud teadmisi vahetu sunni kasutamise kohta ?
- 2) Millal te osalesite viimati eriettevalmistuse ja vahetu sunni kasutamise koolitusel ?
- 3) Kuidas hindate nende koolituste taset ning kas olete seal pakutavaga rahule jäänud ?
- 4) Kas teie jaoks on täiendkoolituste hulk piisav, miks ?
- 5) Kirjeldage mõnda juhtumit, kus olete tööülesannete täitmisel kasutanud vahetut sundi ?
- 6) Kas antud sündmuse lahendamisel oli kasu koolitustel omandatud teadmistel ?
- 7) Kuidas hindate oma teadmisi vahetu sunni kasutamisest ?
- 8) Milliseid enesekaitse-, erivahendeid või teenistusrelvi olete pidanud kasutama tööülesannete täitmisel?
- 9) Kuidas hindate oma oskusi nende kasutamisel ?
- 10) Kas koolitustel saadud teadmised on olnud piisavad erinevate enesekaitse-, erivahendite ja relvade kasutamiseks ?
- 11) Kellena te töötate politseiasutuses ?
- 12) Kui kaua te olete töötanud politsei organisatsioonis ?
- 13) Mis on teie vanus, sugu ? (juhul kui intervjuu toimub e-maili teel)
- 14) Kas te tegelete mõne võitluskunstiga nagu näiteks poks, karate jne. kui jah siis millisega ning kui kaua ?
- 15) Kas selliste spordialadega tegelemisel võiks olla abi tööülesannete täitmisel, põhjendage?
- 16) Millised oleks teie ettepanekud, et politseinikel oleks heal tasemel teadmised vahetu sunni tulemuslikuks ja õiguspäraseks rakendamiseks ?